

K BRANNÉMU VĚDOMÍ SPOLEČNOSTI A ARMÁDY

Kategoriím branného vědomí společnosti a armády nebyla v nedávné minulosti věnována náležitá pozornost. Důvody pro to byly různé. Před listopadem 1989 byla úroveň branné připravenosti a branného vědomí obyvatelstva a armády ideologizována. Po listopadu 1989 byla naopak po určitou dobu problematika branného vědomí pomíjena a téměř přehlížena. Vývoj posledních tří let však řadu představ podstatným způsobem korigoval. Nejinak tomu bylo i v názorech na potřebnost a sociální roli armády i na vojenskopolitickou orientaci státu.

Branné vědomí existuje, rozvíjí se a působí jako relativně samostatný fenomén, který koexistuje s vědomím ekonomickým, politickým, právním, mravním, náboženským, ateistickým, ekologickým a podobně. Představuje historicky proměnlivý komplex představ, názorů, ideálů, hodnot a norem. Je orientováno na specifický moment - na brannou bezpečnost státu a úlohu ozbrojených a civilních složek v ní. Hlavní pozornost věnuje vojenství a armádě, a to v rozsahu, zaměření a intenzitě, které základním způsobem ovlivňují vztah civilní veřejnosti k nim a tím spoluutvářejí jejich společenskou roli. Posuzuje a hodnotí vojenství a s ním spjaté aktivity, zejména z hlediska jejich společenské nezbytnosti, smyslu a významu.

Branné vědomí se zaměřuje na skutečnost, stavy, potence a limity vojenství, které lze obecně postihnout, zejména v následujících kategoriích: brannost a obranyschopnost; armáda a její společenská role; vojenská služba - nezbytnost, charakter, specifika, zabezpečení; lidský a technický fenomén v soudobé armádě; odpovědnost společnosti za obranyschopnost, brannost a odpovědnost armády vůči společnosti.

Jeho role je v současném dění potenciálně velmi významná a nezastupitelná; nejví se však takovou. Vystupuje do popředí až v konfliktních vývojových obdobích, kdy se faktický stav brannosti státu stává prioritní.

FORMY BRANNÉHO VĚDOMÍ

Zásadní otázkou je problém existence a fungování branného vědomí. S nezbytným zjednodušením lze uvažovat o dvou základních formách jeho existence. Prvou představuje výlučně subjektivní, ideální reflexe brannosti a vojenství v myšlení lidí, která je jako ideální nepostižitelná a lze ji zprostředkovaně sledovat

pouze ve verbálních vyjádřeních a praktických postojích konkrétních jednotlivců k těm dílčím problémům brannosti a vojenství, jež se bytostně dotýkají především jejich individuálního života. Současně však branné vědomí existuje také ve svojí objektivizované podobě. Je vyjádřeno v příslušných politických stanoviscích, právních aktech a zákonech, mravních zásadách a hodnotových stupnicích. Svým proklamativním a normativním způsobem vymezuje společensky žádoucí vztah veřejnosti k brannosti a vojenství. **Objektivizovaná podoba branného vědomí** zpravidla představuje určitý ideál, kterého branná praxe zatím nedosáhla.

Subjektivní (ideální) a objektivizovaná (materializovaná, projevovaná a tedy i hodnotitelná) forma branného vědomí se vzájemně předpokládají, ovlivňují, ale také pro svoji bytostně rozdílnou povahu specifickým způsobem vylučují. V běžném životě je to patrné na rozporu mezi obecně platnými představami a nároky na branné vědomí a praxi obyvatelstva (armády) a faktickou neschopností konkrétních jednotlivců a sociálních skupin těmto nárokům ve společensky potřebné míře dostát.

Objektivizované branné vědomí přirozeným autonomním vývojem (podporované zejména oficiálními politickými, právními a mravními aktivitami) usiluje vřadit svoje představy, ideály, teorie, hodnoty a normy organičtěji do praktického života lidí a tím posílit státní obecný zájem. Jenže praktický život lidí je s celospolečenskými aspekty objektivizovaného branného vědomí konfrontován velice zprostředkovaně. Jednotlivec vnímá tyto vlivy spíše jako určité narušování svých práv a svobod nežli jako společenskou nezbytnost a motivaci k potřebnému vlastnímu aktivnímu a pozitivnímu postoji. Zpravidla se osobně nechce aktivně podílet na naplňování ideálů objektivizovaného branného vědomí a státní moci nezbyvá než použít méně vhodných, ale nezbytných donucovacích aktů. Tento proces rozporně ovlivňují i takové skutečnosti, jako jsou např. potřebná demokratizace života, názorová pluralita apod.

PROBLÉMY

Formování branného vědomí obyvatelstva a armády výrazně problematizuje předchozí, ale i současná společenská praxe. Nejsme zatím schopni správně definovat samotnou brannost státu jako potřebný stav společnosti, obranyschopnost a místo armády v tomto procesu, ale i ekonomické, politické a jiné předpoklady a limity. Odborné souvislosti těchto závažných otázek jsou často v neodůvodněné míře politizovány a získávají tak jiný, nepochybně méně funkční rozměr. Málo je respektována skutečnost, že branné vědomí jednotlivce plyne zejména ze skutečnosti, že se neformálně ztotožňuje s politikou, právem a morálkou daného státu.

Život každodenně nabízí rozmanité skutečnosti, které dokumentují, že **současná úroveň branného vědomí** (v subjektivní i objektivizované podobě) **neodpovídá soudobým nárokům na brannost státu**. Tento problém vystupuje naléhavěji tím více, čím výraznějšími se stávají předpoklady a limity státní suverenity a svrchovanosti. Je zřejmé, že žádoucí bude vyvážený a demokratický optimální stupeň brannosti, efektivně zabezpečované, která se nestane pro stát větší zátěží, než je objektivně nezbytné. Je zpochybňována funkčnost snah o neutralitu.

Do popředí stále jednoznačněji vystupuje požadavek vybudovat moderní, demokratickou a postupně profesionální armádu, což je nemyslitelné bez neformálního přínosu civilní veřejnosti.

Optimální cesta k pozitivnímu formování branného vědomí veřejnosti spočívá především na pravdivém poznání a přiznání skutečného stavu v této oblasti, protože v demokratické společnosti nelze spoléhat na možnost, že tento nezastupitelný fenomén lze v kritických obdobích posilovat dočasnými politickoadministrativními opatřeními a potom jej opět ponechávat vlastnímu živelnému vývoji.

Společnost potřebuje relativně velmi brzy dospět ke komplexnějšímu poznání faktu, že brannost státu je objektivně jeho nezastupitelným rozměrem a charakteristikou. Branné vědomí veřejnosti je pak potřebné chápat nejen jako výsledek a výraz faktického stavu brannosti, ale také jako faktor, který v závislosti na svém zaměření zásadním způsobem tento stav brannosti spoluutváří či deformuje. Problematické branné vědomí nutně "problematizuje" i samotnou brannost státu.

VZTAH K VLASTI A BRANNOSTI STÁTU

Základním předpokladem možného utváření branného vědomí se bezpochyby stává pozitivně orientovaný a postupně vyhraňovaný vztah k rodné zemi, vlasti, národnosti, státu, kde jednotlivec nejen přebývá, ale v souladu s vlastním přesvědčením chce plnohodnotně žít. Pozitivní vztah k vlasti utváří existenciální základ branného vědomí. Jednotlivec si začíná postupně a v různé míře uvědomovat spjatost vlastního života s vývojem a stabilitou společnosti, ve které žije.

V našich podmínkách se pozitivní vztah k vlasti a státu stává velmi závažným, a to za situace, kdy se obsahově výrazně problematizuje. Obtížně probíhá zásadní transformace společnosti. Tato skutečnost je obyvatelstvem přijímána nejednoznačně - souhlasně i s výhradami, s pozitivním očekáváním, ale i s obavami. Rovněž zahraničně politický vývoj vykazuje podstatné proměny směrem k nebylé stabilitě a křehkosti mezinárodních vztahů. Tím se do popředí dostávají otázky stability, srhovanosti, suverenity států včetně aspektů jejich brannosti a obrany-schopnosti.

Brannost naší společnosti přitom zdaleka není na požadované úrovni a branné vědomí je patrně vnitřně značně nejen málo konzistentní, ale i obtížně prochází stadiem sebehledání a sebeutváření. **Nezbytnost brannosti státu je sice verbálně přiznávána, ale převážně v obecné podobě a neosobně** - subjektivně aktivní vazby a postoje vůči ní jsou programově odmítány. **Často je tento problém zužován pouze na jeho vojenský rozměr** a je potom prezentován jako záležitost státní moci a armády. Pro společnost je v dané situaci otázka kvality branného vědomí a způsobů jeho fungování zásadnějším problémem, než je na první pohled zřejmé. Jeho aktivizace a posilování (jakkoli jsou samy o sobě problematické) představují vzhledem k reálnému vztahu prvořadý úkol, protože jedině adekvátní branné vědomí může působit jako přijatelný a funkční, syntetizující a aktivizační činitel zásadnějších přístupů, nezbytných k posílení brannosti demokratické společnosti.

Do popředí se dostávají zejména problémy obecných a specifických aspektů brannosti státu, její vnější a vnitřní souvislosti, rozměry a hlediska. Citlivou otázkou

je rovněž vztah brannosti a násilí, její vazby na lidská práva a svobody. Nelze obejít ani záruky a sankce, které demokratická společnost může při posuzování vztahu veřejnosti k brannosti státu uplatňovat.

Potřebná výraznější publicita v problémech brannosti státu a branného vědomí by měla být prioritně zakládána na objektivním a funkčním seznamováním veřejnosti s činnostmi rozhodujícími společenskopolitických subjektů, které jsou s branností státu profesionálně spjaty a za její stav společnosti odpovědní (vláda, branně bezpečnostní výbor parlamentu, rada obrany státu, příslušná ministerstva, armáda, policie atd.). Přijímaná opatření ve prospěch brannosti státu by měla výrazněji vcházet do povědomí lidí a pozitivně rozvíjet jejich branné vědomí. Lze toho dosahovat růstem rozsahu a kvality veřejné informovanosti, odpovědným rozhodováním v problémech brannosti státu, bez politikaření a stranických zájmů, prokazatelným posilováním brannosti státu v existenčně nezbytných souvislostech a momentech. Rostoucí požadavky na veřejnost (náklady, omezení, důsledky a dopady) by měly být trvalejšími zárukami stabilního a bezpečného vývoje.

VZTAH K VOJENSTVÍ A ARMÁDĚ

Patrně nejdůležitějším aspektem nezbytné zásadní přeměny branného vědomí veřejnosti jsou přežívající problémy ve vztazích k vojenství a armádě. Zmínku o brannosti státu jednotlivec přirozeně lomí, posuzuje a hodnotí skrze optiku subjektivního náhledu na vojenství a armádu. Výsledek takového přístupu je nasnadě - pasivně rezistentní až aktivně odmítavý vztah vůči nim. Navenek však takto nevystupuje, nabývá spíše podoby abstraktního, nezávazného, obecně přijímaného, rádobý antimilitantního a pacifizujícího postoje.

Adekvátnější reflexe soudobého vojenství, armády a jejich společenské role pro formování pozitivněji zaměřeného branného vědomí veřejnosti je nezastupitelná.

Branné vědomí veřejnosti se proto musí uvědoměle ztotožnit s faktem, že české vojenství a armáda jsou aktuálně potřebné fenomény pozitivního vývoje. Bez nich je existence státu nemyslitelná, na jejich kvalitě závisí do značné míry jeho další perspektivy a mezinárodní postavení. Rovněž by mělo být zřejmé, že vojenství a armáda se nemohou rozvíjet jinak než na úkor a ve prospěch společnosti současně. Na úkor, neboť se mohou rozvíjet jen ze společenských prostředků, které potom nutně chybí jinde, a ve prospěch, protože jsou předurčeny k ochraně státu a občanů.

Branným vědomím veřejnosti by měla organicky prolínat idea, že vojenství a armáda plní optimálně svoji roli potud, pokud se jim daří setrvat "nad" společenským děním. Absolutně nelze této pozice dosáhnout pro řadu limitů (společenské souvislosti a vlivy, korekce, vyspělost armády a schopnost sebereflexe). Čím však tato pozice bude výraznější, tím bude armáda pro společnost větším přínosem. Tento požadavek je dán nejen specifikami armády (organizace, strukturovanost, charakter činnosti, technická vybavenost, předurčení), ale i vzrůstajícími nároky zahraničního a vnitropolitického vývoje na odpovědné jednání armády při řešení aktuálních problémů. Je sice přítomna v kontextu jejich řešení převážně

potenciálně, avšak v zásadě nikdy není vyloučeno dílčí užití ozbrojené síly, pokud by přispělo k realizaci politických cílů a záměrů.

Optimální obsah branného vědomí veřejnosti by měl v sobě zahrnovat historicky pravdivé a komplexní poznání nosných a aktuálních problémů brannosti a obranyschopnosti státu, považovaných za existenčně prioritní celospolečenskou záležitost, ve které nezastupitelné místo přísluší vojenství a armádě. Vědomí těchto souvislostí a vazeb vytváří předpoklady k pozitivnímu a činorodému přístupu ze strany veřejnosti. Umožní podmiňovat roli vojenství a armády i kvalitou a funkcí vztahu veřejnosti vůči nim, rozsahem a mírou občanského vědomí a odpovědnosti za faktický stav brannosti státu, ochotou a schopností občanů k její požadované úrovni uvědoměle a soustavně přispívat. Postupně bude spoluformovat společenské vědomí a mínění, ve kterém brannost státu, vyspělost jeho armády, její neformální podpora a kontrola ze strany veřejnosti a vzájemně maximálně odpovědné jednání obou budou chápány jako přirozené a nezastupitelné hodnoty demokratické společnosti.

Branné vědomí armády by potom v ideálním stavu mělo vykazovat politicky jednoznačnější a profesionálně vytržbenější teoretické zvládnutí problémů brannosti a obranyschopnosti státu, působícího společenskopolitického kontextu, vlastní role, možností a limitů. Nesporně by to vedlo k postupnému zvýšení společenského kreditu armády a vůči veřejnosti představovalo vstřícný krok v potřebném zlepšování vzájemných vztahů mezi společností a armádou.

Plukovník RNDr. Jaroslav M i r o v s k ý, CSc.

K INFORMAČNÍM SLUŽBÁM NA MINISTERSTVU OBRANY ČR

Ministerstvo obrany České republiky, podobně jako ostatní nově vznikající orgány státní administrativy, je vytvářeno jako moderní orgán řízení. Při zpracování složitých koncepčních materiálů prudce vzrůstají požadavky na kvantitu a kvalitu informačních služeb.